

DOI: <https://doi.org/10.54937/ssf.2024.23.1.74-79>

Eliminovanie nežiadúceho správania žiakov voči učiteľovi

Elimination of Undesirable Behavior of Students Towards the Teacher

Monika Homolová

Abstract

The paper describes the implementation of a survey aimed at verifying the author's preventive program. The analysis of the obtained results is processed on the basis of quantitative-qualitative methods. The specific findings relate to changes in the devaluation expressions of students' communication towards the teacher and changes in the classroom climate after the implementation of the preventive program. The obtained data show that by applying the author's preventive program, it is possible to achieve changes in the interactions taking place in the teaching process.

Keywords: Communication. Devaluation. Classroom climate. Preventive program.

Komunikácia ako nástroj interakcie

Učители a žiaci denne prichádzajú do vzájomného kontaktu a vytvárajú formálne alebo funkčné vzťahy. Kontakt, ktorý vzniká v týchto vzťahoch, sa volá interakcia. Nástrojom realizácie interakcie medzi žiakom a učiteľom je komunikácia. Termín komunikácia je odvodený od latinského *communicare*, čo znamená spojenie, dorozumievanie. Etymologický pôvod slova ozrejmuje, že v kombinácii ide o ľudskú reč, o hľadanie toho, čo je pre zúčastnených spoločné, ide o to dať iným ľuďom podiel na tom, čo mám ja, a od iných prijímať to, čo mne chýba, ale majú to iní (Tišťanová, 2012). Komunikácia je podľa Money et al. (2016) základom našej schopnosti učiť sa, pracovať, formovať a udržiavať vzťahy, byť účastným na živote v spoločnosti. Pretože vo všetkých aspektoch života, vo vzdelávaní, v službách a starostlivosti, sú kladené obrovské nároky na komunikačné schopnosti každého zainteresovaného. *Komunikácia prebieha všade tam, kde sa stretávajú ľudia a čím viac sa stretávajú, tým sú komunikačné procesy rôznorodnejšie i zložitejšie*“ (Vodičková, 2022, s. 8). V prostredí školy a triedy, v rámci edukačného procesu prebieha **pedagogická komunikácia**, ktorej hlavnými aktérmi sú pedagóg a žiak (Tišťanová, 2012). Je špeciálnym druhom sociálnej komunikácie, lebo v jej procese ide o komunikáciu medzi účastníkmi výchovno-vzdelávacieho

procesu (Danek, 2009). Pedagogické komunikovanie je základný prostriedok na realizáciu výchovy a vzdelávania prostredníctvom verbálnych a neverbálnych prejavov učiteľov a žiakov (Gavora, 2007).

Devalvácia v edukačnom procese

V rámci pedagogickej komunikácie sa žiak a učiteľ vzájomne ovplyvňujú a pôsobia na seba prostredníctvom pozitívnych verbálnych a neverbálnymi prejavov a tak vytvárajú pozitívnu klímu triedy alebo vytvárajú negatívnu klímu triedy, ktorá je výsledkom negatívneho správania – devalvácie. Pojem devalvácia pochádza z anglického „*devaluation*“, ktoré v preklade znamená znehodnocovanie, devalvácia. Devalváciu Bellová et al. (2019) prezentujú ako interakciu medzi dvomi ľuďmi, kde v komunikácii medzi partnermi existuje nerovnováha, jedna strana prejavuje negatívne prejavy voči druhej strane. Podľa Tišťanovej, Sivákovej (2018) je devalvácia je proces ktorého výsledkom je znižovania sebavedomia, a prejavuje sa nedostatkom úcty a vážnosti voči človeku, čo môže viesť až k jeho ponížovaniu.

V školskom prostredí sa devalvácia prejavuje ako „*nevhodné a nežiaduce správanie, počas výchovno-vzdelávacieho procesu počas vyučovania* (Bellová, Tišťanová, Siváková, 2019, s. 19). Devalvačné správanie v škole Kohútová et al. (2019, s. 22) popisujú ako „*deformovaný spôsob komunikácie medzi žiakom a učiteľom.*“ Prostriedkom, „*jazykom*“ devalvačných prejavov žiaka je komunikácia, ktorá sa delí na verbálnu a neverbálnu. Z toho dôvodu sa aj devalváciu rozdeľuje na **verbálnu** a **neverbálnu** (bližšie Tišťanová, 2018). Autorka tvrdí, že pri devalvačných prejavoch verbálne a neverbálne prvky nemusia byť od seba oddelené. Vo väčšine prípadov prebiehajú súčasne a navzájom sa dopĺňajú. Najefektívnejšia možnosť znižovania devalvačných prejavov vo vyučovaní voči učiteľovi je vhodná prevencia skôr, ako možná devalvácia vznikne. Dôležité je vytvoriť pozitívnu a priateľskú klímu v triede, rozvíjať komunikáciu a spoluprácu, prosociálne správanie. Naučiť žiakov efektívne riešiť problémy a konflikty.

Metodológia prieskumu

V nasledujúcej časti textu prezentujeme výsledky prieskumu, ktorý bol zameraný overenie autorského preventívny program „Šťastná škola“, ktorého cieľom bolo eliminovanie devalvačných prejavov komunikácie žiakov voči učiteľovi a rozvoj pozitívnej klímy triedy.

Cieľom prieskumu bolo overiť autorský preventívny program, ktorý bol zameraný na rozvoj pozitívnej klímy triedy a eliminovanie devalvačných prejavov žiakov voči učiteľovi. Na realizáciu prieskumu sme zvolili širšie spektrum prieskumných metód. Základnou metódou sa stal experiment (experimentálny preventívny program), ktorý sme doplnili o štruktúrované pozorovanie.

Prieskumné zisťovanie bolo realizované v dvoch triedach tretieho ročníka jednej vidieckej školy a druhej mestskej školy Žilinského kraja, región Liptov. Prieskumu sa zúčastnilo 38 žiakov z toho 21 žiakov z vidieckej triedy a 17 z mestskej triedy. Hlavným dôvodom pre výber týchto tried bola rôznorodosť ich lokalít, ako aj vedomie o existujúcich devalvačných prejavoch žiakov.

Vyhodnotenie prieskumu

V nasledujúcej časti textu prezentujeme výsledky zistení devalvačných prejavov meraných v mestskej i vidieckej škole v marci 2023 po realizovaní preventívneho programu rozvíjajúcich pozitívnu interakciu v triede a znižovanie devalvačných prejavov v triede.

Porovnanie výsledkov zmien devalvačných prejavov vo vidieckej triede

Pri komparácii sme porovnávali informácie vstupných a výstupných zistení zameraných na devalvačné prejavy žiakov voči učiteľovi v triede vidieckej školy. V nasledujúcej Tabuľke 1 zobrazujeme početnosť devalvačných prejavov pred realizáciou preventívneho programu (október 2022) a po realizácii (marec 2023) v triede vidieckej školy.

Tabuľka 1: Porovnanie počtu devalvačných prejavov v posudzovaných obdobiach prieskumu vo vidieckej triede

Posudzovaná položka	2022	2023
1. vulgárne a nevhodné slová	5	7
2. zosmiešňovanie a irónia	12	9
3. vykrikovanie, skákanie do reči	49	22
4. ignorácia	11	8
5. posmešné grimasy	7	8
6. odmietavé gestá – prejav nadradenosti	5	2
7. vyrušovanie	41	19

Zdroj: vlastné spracovanie

Na základe vstupných a výstupných výsledkov, ktoré sú znázornené v Tabuľke 1, potvrdzujeme určitú limitnosť triedy v správaní smerom k zhoršeniu, a to v položkách 1 – vulgárne a nevhodné slová a 5 – posmešné grimasy. V položkách 3, 4, 6, 7 sú výsledky zlepšené v zmysle zníženia počtu vo využívaní devalvačných prejavov žiakov voči učiteľovi na vyučovaní. Najvýznamnejšie zmeny zníženia devalvačných prejavov boli zaznamenané v položkách 3 – vykrikovanie, skákanie do reči a 7 – vyrušovanie.

Porovnanie výsledkov zmien devalvačných prejavov v mestskej triede

V nasledujúcej Tabuľke 2 prezentujeme početnosť devalvačných prejavov spolu na všetkých vyučovacích predmetoch, pred realizáciou preventívneho programu (október 2022) a po realizácii (marec 2023) v triede mestskej školy.

Tabuľka 2: Porovnanie počtu devalvačných prejavov v posudzovaných obdobiach prieskumu v mestskej triede

Posudzovaná položka	2022	2023
1. vulgárne a nevhodné slová	7	3
2. zosmiešňovanie a irónia	16	11
3. vykrikovanie, skákanie do reči	37	14
4. ignorácia	18	12
5. posmešné grimasy	11	7
6. odmietavé gestá – prejav nadradenosti	4	6
7. vyrušovanie	25	13

Zdroj: vlastné spracovanie

Z výsledkov porovnávania, ktoré uvádzame v Tabuľke 2 vyplýva, že položky 1, 2, 3, 4, 5 a 7 sa voči učiteľovi na vyučovaní zlepšili, teda ich početnosť sa znížila. Položka 6 – odmietavé gestá – prejav nadradenosti sa oproti vstupnému pozorovaniu zvýšil. Najvýznamnejšie zmeny zníženia devalvačných prejavov boli zaznamenané v položkách 3 – vykrikovanie, skákanie do reči a 7 – vyrušovanie.

Komparácia výstupných zistení medzi vidieckou a mestskou triedou

V nasledujúcej časti textu prezentujeme komparáciu výstupných zistení zameraných na devalvačné prejavy žiakov voči učiteľovi vo vidieckej a mestskej triede.

Tabuľka 3: Porovnanie devalvačných prejavov vidieckej a mestskej školy

Deval. prejav	Vidiecka škola	Mestská škola	Rozdiel
1. vulgárne a nevhodné slová	7	3	Mestská škola menej o 3 ako vidiecka škola (-3)
2. zosmiešňovanie a irónia	9	11	Mestská škola viac o 2 ako vidiecka škola (+2)
3. vykrikovanie, skákanie do reči	22	14	Mestská škola menej o 8 ako vidiecka škola (-8)
4. ignorácia	8	12	Mestská škola viac o 4 ako vidiecka škola (+4)
5. posmešné grimasy	8	7	Mestská škola menej 1 ako vidiecka škola (-1)
6. odmietavé gestá – prejav nadradenosti	2	6	Mestská škola viac o 4 ako vidiecka škola (+4)
7. vyrušovanie	19	13	Mestská škola o 6 menej ako vidiecka škola (-6)

Zdroj: *vlastné spracovanie*

Z výsledkov pozorovania devalvačných prejavov na oboch školách a porovnania vyplýva, že **viac devalvačných prejavov žiakov voči učiteľovi je na vidieckej škole**. Najväčší rozdiel medzi vidieckou a mestskou triedou je v položke 3 (vykrikovanie, skákanie do reči), kde sa žiaci mestskej triedy prejavujú v početnosti tejto položky o 8 menej ako vo vidieckej triede. Najmenší rozdiel je v položke 5 (posmešné grimasy).

Záver

Na základe prieskumu sme vo vybraných vzorkách tried zisťovali, akými devalvačnými prejavmi sú zapríčinené. Na základe toho sme navrhli autorský preventívny program „Šťastná škola“, ktorý je zameraný na eliminovanie devalvačných prejavov a zlepšenie vzájomných interakcií. Pri výstupnom prieskume sme dokázali, že aplikovaním preventívneho programu, ktorého súčasťou boli pozitívne motivačné činitele ako pozitívne hodnotenie, motiváciu, pravidlá, aktivity na rozvoj pozitívnej klímy a interakcií, výrazne eliminujeme devalvačné prejavy žiakov.

Bibliografia

Bellová, S. (2018). Pedagogická interakcia z pohľadu sociálno-psychologických aspektov vo vzťahu učiteľ – žiak. In: Petlák, E. a kol., 2018. *Príčiny a prejavy devalvačného správania žiakov voči učiteľom*. Bratislava: IRIS, 2018. ISBN 978-80-8200-024-8.

- Bellová, S. et al. (2019). *Devalvačné prejavy žiakov a možnosti ich eliminovania na základnej škole*. Ružomberok: Verbum, 2019. ISBN 978-80-561-0672-3.
- Danek, J. (2009). *Pedagogická komunikácia*. Trnava: UCM FF. 2009. ISBN 978- 808105-128-9.
- Gavora, P. 2007. *Učiteľ a žiaci v komunikácii*. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislave, 2007. ISBN 80-223-2327-7.
- Kohútová, K., Petlák, E., Škoviera, A. (2019). *Devalvačné prejavy žiakov a možnosti ich eliminovania na strednej škole*. Ružomberok: Verbum, 2019. ISBN 978-80-561-0673-0.
- Money, D. et al. (2016). *Position Paper Inclusive. Communication and the Role of Speech and Language Therapy*. Royal College of Speech and Language Therapists Position Paper. London: RCSLT, 2016.
- Tišťanová, K. (2012). *Špecifická pedagogického komunikovania*. Ružomberok: Verbum, 2012. 143 s. ISBN 989-80-8084-885-9
- Tišťanová, K. (2018). Vymedzenie pojmu devalvácia a súvisiace pojmy. Typy a prejavy devalvačného správania. In: Petlák, E. a kol., 2018. *Príčiny a prejavy devalvačného správania žiakov voči učiteľom*. Bratislava: IRIS, 2018. ISBN 978-80-8200-024-8.
- Tišťanová, K., Siváková, G. (2018). Devalvačné prejavy žiaka na osobu učiteľa (2.) In: *Manažment školy v praxi*. odborný mesačník pre školy a školské zariadenia. Bratislava: Wolters Kluwer. ISSN 1336-9849.
- Vodičková, B. (2022). *Komunikácia s rodičmi v materskej škole*. Univerzita Komenského v Bratislave, 2022. ISBN 978-80-223-5410-3.

PaedDr. Monika Homolová

Katedra predškolskej a elementárnej pedagogiky (interná doktorandka)
Katolícka univerzita v Ružomberku, Pedagogická fakulta
Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
monika.homolova312@edu.ku.sk